

uenient ac recuperabunt animalia: ergo pro communi bono, atque in premium eorum, quibus ex officio incurreret exequitioni mandare prædictas omnes diligenter, ac simul qualis in peccato corri, qui tanto tempore negligentes essent ad inquirendam sua animalia, qua tam facile accedendo ad caloca, aut inquiringendo ab alijs, qui ad ea loca accessissent, poterant inuenire, potius principes illos priuare dominio talium animalium, illudque eis applicare, qui bus incurrerent eas facere diligencias: quemadmodum lege præscriptionis priuare homines potuerunt minori fauorem, illudque bona fide talium rerum posse tribuere applicare. Quin arbitror, populo id postulante, ac precipue dominis pecorum, eam legem in eorum bonum huius facientiam. Vnde non probro tentiantur Cour, reg. peccatum, par. 2. S. primo, num. 5, aferentes similiam aliam legem huius regni / de qua legente disputatione, erit ferme iustum non else, nisi in euentu, quod post factas diligencias omnes calege præcipitas ad inuenientum dominum, comparente domino, res ipsi restituantur.

Secundam vero partem, quod si felices, si feruerint, que in ea lege præscriptionis sunt, contra iustitiam peccator aduersus publicanum, qui illi non manifestaret ad tradenter animal inuenient, tenerentur ut restituere illi estimationem emolumen, quo ea ratione illi priuare, nisi, qui animal illi non manifestaret, à culpa excusatere inuincibilis ignorantia, probatur. Quoniam publicanus per eam legem iustum compulsa est ad emolumenum illud, quod vi talis legis illi poterat obvenire: ergo, qui ea animalia eis, iuxta præcipitum eius legis, nō manifestarent, eisque priuarent commodo illius ipsi, contra iustitiam peccarent, illisque restituere tenentur, quantum ea ipsi ad id commodum attinuerint. Si autem non manifestaret id animal, excusatere ignoranta inuincibilis, neque ex illo effet factus locupletior, quia iam integrum distributio pauperibus, aut infundi sit, in alijs operib. p. ijs pro anima dominii illius, tunc ad nullam restituendam tenerentur, quia neque ex parte rei accepte, neque ex parte iniuste acceptio.

Tertia vero pars, quod faciliter in eodem euentu peccator contra iustitiam aduersus dominum animalis, et tenerentur ei restituere, quantum estimatur detrimentum inde sequeatur, nisi similiter eis excusat ignoranta inuincibilis, satis perspicua est. Quoniam, supposita lege, obseruacioneque integra illius, iniuriam illi faciet, que cederet in clausum iniustum illius, priuando illius iniustie via illa vel accommodata ad inuenientiam ac recuperandum suum illud animal.

Secunda conclusio. Si publicani aliquid eorum, qua lege relata præscriptum, prætermittant, occultando, interficiendo, transferendo in aliis locum animalia inuenta, prætermittendo aliquid eorum, qua ea lege facere præcipiuntur, antequam animalia illa ipsi adiudicentur, vel in illis exequitionis fraude aliquo aut dolo, videntur, vt eligendo ad præconia tempora, in quibus homines solent minus conuenire ac accederet ad locum ad ea præconia destinatum, ut dum homines communiter præstant, aut simili alia fraude, videntur, peccant contra iustitiam, restituereque iacentur illorum dominus animalia ipsi adiudicata, si quia nia comperte illos possint: fin minus, restituere illa tenentur pauperibus, aut infumere illa in alijs operib. p. ijs, tanquam bona incerta, pro animis eis, quorum ea animalia erant. Probatur it, quoniam lex non concedit illis dominum eorum, animalium, neque priuat illo dominio iure, quo ac dominio, nisi sub con-

Aditione, si publicani prius seruent omnia, que alege præscripta sunt; effeteque lex iniqua, si aliud statuerit: ergo publicani quondamcunque non seruant ea omnia, que lege illa præscripta sunt, restituere tenentur animalia virtute eius legis ipsi adiudicata, quin, ut eadem lex statuit, puniendo insuper sunt tantum lures, non fecus si ex propriis illorum dominis furati illa fuerint.

Tertia conclusio. Si (vt fama erat in Transganga regione, dum in Lusitaniam commorabatur) publicani lape, non seruant, que lege relata seruant precepuntur; tunc, qui eiusmodi aliena animalia inuenient, ac retinent, non tenentur ea illis tradere, sed per se ipsos possunt, ac debent facere competentem diligenter ad inquiringendum ac inuenientium proprium illorum dominum, vt illa tradantur: præfertim si æquæ sit verisimile, eiusmodi animalia ea via deuenterent esse ad illorum dominum, ac via publicanorum; vel si præsumptio sit, dominum contemnum fore, ut publicano non tradantur. Facta autem tunc competenter diligenter per eiusmodi priuatum detentorem talium animalium, si ipsi non fit dominum inuenient, tunc pauperibus, tanquam bona incerta, sunt distribuenda, vel ipsa, vel eorum estimatio, aut infumenda, sunt in alijs operib. p. ijs, pro eius anima, cuius erant. Probatur, quoniam, cum publicanus lege abutatur in reipublica dominorum que eorum animalium prædictum, in sanè vi eius legis non habet, vt ei tradantur: quin potius, si aliunde ea traditio non exculpetur, modo conclusio sequenti explicando, iniuriosa illa effet domino eorum animalium, cum onere ipsi illa restitutiendi. Neque lex effet iusta, si in eo euentu præcipere, ut publicano, ea lege abutentur, tradenter: id quippe effet, quasi cooperati ad peccatum ac iniuriam publicani.

Quarta conclusio. Quia lege relata pena dupla statuta est retributio eiusmodi animalia, nisi illa publicano manifestetur intra quinque dies a puncto, quo illa inuenientur ac acceptentur: eaque pena, ne fecerit solet exequitioni mandari, publicanus varijs modis inuenientibus, quinam illa remaneat, manifestatio verò & traditio eiusmodi animalium publicano: ex se non est mala, sed publicanus est, qui sua nequitia solet ea abiuri: neque evincere solet, vt dominii ea inueniantur, acquirantur que sua animalia: & quia legis autoritas fit: sanè ne peccant, nec redirentur tenentur, qui, ut penam evadant, publicanus manifestant, ac tradunt eam animalia, nisi impudente, quod iuste timeant, eos enim iuriam dominorum, quorum sunt eam animalia, feruuntur, non esse, que lege eis præscripta sunt. Hac conclusio probatur, quoniam nullus cum tanto suo onere tenetur id omittere, quod ex se non est malum, neque auctoritate fit. Postest vero ipsa publica uideant, quia ratione talia ea lege præcipiantur, non curando fieri ac fecerit, ut que eadem lege præcipiantur, exalte ac integrè exequitione mandentur.

Quinta conclusio. Lusitana lex relata tolli debet, aut mutari. Quoniam severa occasio est, ut quam multe committantur iniustitia: multique conqueruntur, fraudes ac iniusticias frequentes a publicanis committi, minime, que lege sunt præcripta, feruuntibus, eaque ratione iniuste aliorum bona viruntur. Fraudes autem dicuntur quam sapissime committi, transference animalia reperita in districto unius ciuitatis, aut villa, quam vocant, in aliam ciuitatem, aut villam, ubique exequitioni mandando præconia. Item non toutes præconia continuando, quoties lex præcipit, neque tempore, quo homines eo conuenire solent. Item inter-

interficiendo eiusmodi animalia, eorumque carnes vendendo. Item illa deculantur, nec publicani in confinio, in quo sunt reperta, illa pacendo, alijsque similissimus modis. Atque cum eiusmodi emolumenta in unaquaque ciuitate, aut villa, locentur aliquod milibus marcas, linorum, seu eis, puta quindecim, viginti, vel alii minori aut maiori summa, prout fuerit spes lucri: & qui id emolumenta conducunt, ad luctuorum illud codicem, operantur, ne laborem apponant, neque esse soleant virtutem, neque inquisi-
tione soleat de eorum excellitis ac iniustitiis, ne ar-
centur ab eo incedendo contracti; fanè lex relata nō potest non esse occasio multarum iniustiarum ac in iustiarum. Quapropter, qui regio regimur in manu tenent, aliqui, qui suis in co-regno eis cōfisiūm examinare, qua ad Regis conscientiam pertinent, videant, nam tua conscientia tolerari lex relata posset: praefectum non curando, vt abulis, qui circa illa committuntur, efficaciter de medio tollantur. In hoc Castella regno melia, quas vocant, varijs in locis, statutis anni temporibus, celebrantur, quo confluere solent pecorum domini, quique negotia circa lanas, & alia, ad pecora attinet, habent, ibique manifescant pecorum custodes, quas pecudes aliorum, depeditas in suo grecce habeant, sicque magna pecora deperdit inueniuntur, præter illa, qua inueniuntur, facta diligenter a dominis, & ab illis cultibus, in territorijs, in quibus fuerint deperdita, atque, ut experientia doct, raro pecora non inueniuntur. Fortasse expedit, vt simile in Lusitaniam fieret, lexque illa abrogaretur.

DISPUTAT. 750.

Leges huius Castella regni circa
inuenta.

SVMMA RIVM.

- 1. In rei iusta restitutio quid obseruantur.
- 2. Regnum Castella applicavit lo mostreno fratribus Mercenariis ac Trinitariis in redemptione capti-
vorum, locusque est præventioni inter eos.

C Ouar. reg. peccatum, par. 3, §. primo, nu. 5, leges reterit, tum huius Castella regni, ut etiam quorundam aliorum regnorum, quibus sanctum est, vt quecumque inuenta, eto animalia non sint, (qua lo mostreno apud nos dicitur) tradantur iudicii, aut alia personæ ad id deputata, fiantque certa diligenter eis legibus præscripta, vt inueniantur dominus, eique tradantur, aliquo transtacio certo tempore, facilius que rit eis omnibus diligenter, sicut adiudicentur, aut alijs, quibus lege, confutendis, aut præiugio sunt concelle. Leges huius regni recitulus supradisputat. 681. §. leg. 6. & 7. vbi etiam adiudicentur leges illas, quoniam in nota collectione sint interta, nullib[us] effe in vfo, vt que illa sancta sunt, feruuntur, ac prout de vim non haberent in hoc regno, ted de rebus inuenitis effe id faciendum, quod, seclusis eis legibus, di-
sputationibus præcedentibus est explanatum, faci-
elut effe circa inuenta, & circa alia bona inuenta. Cour. loco citato, vt iniustias eas leges damnat, etiam si fiant diligenter omnes illi præcipit, neque tutum effe in conscientia illum, cui res intenta post factas eas omnes diligenter effent adiudicata, nisi illi statuerit, vt comparente domino rei post eas diligenter factas, & post eam adiudicationem, sua illi tradantur. Ego vero tum illum in conscientia redderem, neque tales leges damnarem, si

Tom. III. Pars Posterior.

omnibusque illis fieri præscripta sunt, ad unguem effent feruata. Ferrut, Castella regnum fratribus Mercenariis ac Trinitariis applicavit lo mostreno in redemptionem capti-
vorum, locumq[ue] esse præventioni, qui eorum capti-
vorum priores illi ut petant, ac accipiunt. Ferrut itē Philippum secundum idem illis confirmasse, Gre-
gorianum decimum tertium idem illis comprobat, ita, atque a nasciis apostolicis eos obtinerent paulinas, vt per centuras melius ea bona in tā sanctam fine ac opus obtineantur. Dicendum est, si euinusmodi tra-
ctores, per ministros, quos ad id in varijs oppidiis ha-
bent deputatos, fideliter exequantur circa res inuen-
tum, et quodammodo, qui regio regimur in manu
tenent, aliqui, qui suis in co-regno eis cōfisiūm ex-
amine, qua ad Regis conscientiam pertinent, videant, nam tua conscientia tolerari lex relata pos-
set: praefectum non curando, vt abulis, qui circa illa
committuntur, efficaciter de medio tollantur. In
hoc regno regno melia, quas vocant, varijs in locis,
statutis anni temporibus, celebrantur, quo con-
fluere solent pecorum domini, quique negotia circa
lanas, & alia, ad pecora attinet, habent, ibique ma-
nifestant pecorum custodes, quas pecudes aliorum,
depeditas in suo grecce habeant, sicque magna peco-
ra deperdit inueniuntur, præter illa, qua inueniuntur,
facta diligenter a dominis, & ab illis cultibus
in territorijs, in quibus fuerint deperdita, atque,
ut experientia doct, raro pecora non inueniuntur.
Fortasse expedit, vt simile in Lusitaniam fieret,
lexque illa abrogaretur.

DISPUTAT. 751.

Quid sit restituendum. Quod si pereat,
aut dum mittitur, nō perueniat ad eum,
cui facienda est restitutio, cui pereat.

SVMMA RIVM.

- 1. Restitutio debet eadem numero rei, que debetur, si res determinata in singulari debetur, restituenda est, & is, cui debetur, contentus non sit equivalens, ita quoniam culpa incurritur, & restituendum est dannum, si, quia non restitutur eadem res culpa debitorum, dannum aliquid sequatur. Quando debe-
tur res indeterminata in individuo, equivalenter re sitru debet.
- 2. Restitutio obligatio cessat, quando res debebatur determinata in individuo, & perit, aut ad credito-
rem non pertinet abesse estu debitoris, & nec con-
tractu nec iuriis difectione tenetur ad id detri-
mentum. Seci si nihil bonum interuenit.
- 3. Si debebatur res determinata in individuo, interne-
nitq[ue] iniusta illius detentio, que ocaſio fuit, quod res periret, aut non deuenire ad creditorum, resti-
tuenda illi est.
- 4. Si debebatur res indeterminata in individuo, non prius
consenserit ei debito satisfactum, quam tradatur cre-
ditori, aut alteri, qui rives ad id a creditore habeat.

D Ispatato hæc facilis expedite quod est, ex
dictis Disputat. 296. 561. & 562, acali-
bi in precedentibus. Quandoq[ue], quod
debetur, est res determinata in singu-
laris, tunc, siue ex delicto debetur, siue ex contra-
dicto, siue quacunque alia rationes tenetur debitor,
eandem numero restituere, siue solvere, si id fies-

ri possit, & is, cui debetur, contentus non sit solutione aequivalentis; aliter peccat restituendo folium aequivalentis: poterit peccatum ad culpam pertinere letalem, pro re restituendae qualitate, & circumstantijs concurrentibus. Dixi, si id fieri possit, quoniam, si fieri nequeat, vel quia res non existit, vel quia illam diffractis, nec potest illam recuperare, vel quia sine notabili iactura, in suis bonis externis, aut in suo honore, aut fama, non potest illam recuperare, aut restituere eandem numerum, tunc fatus est, si aequivalentis restituere.

A Posterior vero conclusionis pars probatione non indiget. Quoniam, si res debita cui pa debitoris periret, qua iuxta titulum, aut contractum, iuris de positionem, tenebatur, ipsi perit: & idem est, si pacto iusto in se suscepit quodcumque aliud illius periculum. Quia vero in his eventibus, eo ipso, quod res periret, solum tenetur illam compensare, nihilque iam debet in singulari determinatum, sed fas illi est hac vel illa pecunia illam compensare, vel et alia indeterminata in individuo, consequens est, vt iam perinde iudicandum sit de hoc debitore, ac de illo, qui solum debet rem determinatam in specie, sed indeterminatam in individuo, de quo conclusio tercia est sermo.

B Secunda conclusio. Si, quod restituendum est, ac debetur, res sit determinata in individuo, sed interuenient in iusta illius acceptio, aut detentio, nunc, si ea in iusta acceptio, aut detentio, occasio fuit, quod res periret, aut non perteneret ad creditorem, tunc debitor perit, & non creditor, ac proinde creditori est compensanda. Hinc, si res fuit abla periret in potestate furi, aut alterius, in quem ex fute fuit derivata, quia tamen peritura non sufficit simili modo domino, si ex illo non sufficit furo abla, constitutus tenuerit eam illi restituere. Si item conductor, commodatarius, qui pignus accepit, & alii similes, in iusta in iusta sint restituendi res illis, ad quos spectant, eaque occasione perirent, cum peritura simili modo non sufficit in manu eorum, ad quos pertinent, tenuerit eas restituere. Ratio autem est, quod res ex iusta acceptio, aut retentione talium rerum, subsequuntur iusta id dannum illi, ad quem ea res attingebat, vt locis citatis est dictum. Quod si res simili modo peritura erat in manu eius, ad quem attingebat, tunc non perit debitor, sed illi, cui debetur, vt locis citatis, & Disput. 72, concl. 7, est offensum, quo in loco, & concl. 6, ibi antecedente legas, quia circa has duas conclusiones dici hoc loco poterant. Atque obserua, postquam res fuerit ex eo cōfessanda, quod occasio in iusta acceptio, aut detentio, periret, aut non perteneret ad potestatam eius, ad quem attingebat, tunc quia id, quod loco illius debetur, non est aliquid determinatum in individuo, perinde est iudicandum de tali debitore, atque de eo, quid debet aliquid in specie, vt in fine conclusionis praecedens dicebamus.

C Tertia conclusio. Quando id, quod debetur, non est determinatum in individuo, ne prius censetur ei debito fatis factum, quam tradatur creditori, aut clauso. Alteri, qui vices a creditore habent ad nomine creditoris illud accipendum. Quis autem a creditore ei summodi vices habere censetur, disputationibus citatis est dictum, praefertur Disput. 52, lege etiam, quae Disput. 69, tum dicta. Unde si debitum mittatur per aliquem, quem ad id debitor elegit, ad creditoremque non pertenerat, quia nuncius cum ea re auctor, aut quia absque via sua culpa spoliatus illa in itinere fuit, vel aliqua alia ratione, perit debitori, & non creditori. Ratio autem est, quoniam debitor, ex euentu non haberet obligacionem ad hoc singulare individuum, quod mittebat, sed ad solum tradendum ve creditori, tantum, vel tantum, talis speciei, siue sit hoc singulare, siue illud: eaque de causa non ex tinguitur obligatio ex eo, quod perreat illud numero, quod mittebatur, vt sapientibus precedentibus dictum comprobatumque est.

Reliqua que de hac te dici hoc loco poterant, Disput. 296, 52, & alias scriptis dictis, quibus in locis iura & doctores adieciimus, qui in his consentiunt.

Vbi, & cuius expensis, restitu fit facienda.

SUMMARIUM.

X Restituendum, aut solendum, praeceps quia fuit intentum, casu devenit ad manus alium, aut compertit ad alium pertinet, precedente bona fide, est solendum, ubi reperitur. Si autem sit ad eum mittendum, ad quem attinet, expensis illius est facienda.

2 Restituendum, aut solendum, si est aliam ex contra eti, aut alio simili titulo, & locus fuit designatus, ibi facienda est solutio: aliquo loco, ubi crederetur debitorum tempore solutionis habitum domicilium. Et quid quando res debetur ex contractu me re lucrativo.

3 Solvenda si sit res in uno loco, & per debitorum sicut, quod non solvatur, que actio aduersus illum creditoris competat: si vero sit per creditorum, que actio aduersus eum debitorum competit.

4 Solvere mutuarius, aut commodatarius, non tenentur mutuum, aut commodatum, ante tempus contractus, neque in uno loco, ex eo quod mutuans, aut commodans, in alio migrat locum.

5 Solvere si quis ex delicto tenetur aliquid, servare omnino indecumque tenetur creditorem, ita ut suis expensis illud creditori tradat, demendo, si quid creditor erat in sumptibus ex ea transportata. Et quid si expensas, quas debitor in restituenda care est faciet, nimis admodum efficiuntur futura.

C Ircare tenet hanc est diffugendum. Quoniam, quod est restituendum ac debetur, vel est res inuenta, aut quam debitor bona fide possidebat, deprehenditque alteri delicto, si locis aliquis designatus erat contractus, ubi fuit fieri, ibi solutio facienda. Si vero non erat solutio facienda, ut facilius alia, vel debetur ex delicto, vt ex furto, rapina, damno dato, quia acceptum fuit, aut quia alia ratione in iusta; vel quia in iusta detentum, interuenient scilicet.

Eis ita constitutis prima conclusio haec de re est. Quando aliquid est restituendum, quia debetur, non ex contractu, neque ex alio simili titulo, neque ex dicto, neque praecedente mora in iusta illud restitutum est, seu solvendum, sed quia vel fuit inuentum, casu devenit ad manus alium, vel quia quacunque ratione periret ad alium pertinet, cum praeceps sit posse illius bona fide, rite restituendum est in loco, ubi illud est. Quod si is, cui restitutio est facienda, absens sit, significandum ei est, vt venias ad illud accipendum, aut significet cui loco ipsius sit tradendum, quidve ea de re sit faciendum; vel seruari illud debet quoniam venit, occasiove fofferat, vt illi tradatur, aut ut intelligatur ex illo, quid de ea re sit faciendum; vel tradi iudicis autoritate debet in depositum, quoniam venit, aut significet, quid ea de re fieri velit, vel illius expensis mitti ad eum debet. Ut iudicabitur horum aliquod magis ei expedite, cui restitutio est facienda. Denique si qui sumptus in horum aliquo sint faciendo, creditor, cuius negotium ea in re agit, tenetur illos soluere. Quando autem maiores sumptus effient ad id necesse fari, quoniam efficiet rei valor, neque ipse efficit, quod, seruata fine sumptibus in loco, in quo est, tandem ad dñm manus deuenient, aut dominus significaret, quid illa fieri vellet, tunc tradi posset, ac deboret, pauperibus aut insuani debetur in alijs operibus ipsi pro anima illius, ad quem spectat, fierique circa ilam posset compositio, vt Disp. 748, conclusio 2, virtusque est dictum. Si tamen ipses aliqua efficit, sed modica, dominum restitutum ad locum ubi restitutio ei fieri posset, aut significaturum, quid ea de re fieri vellet, neque talis est persona, de qua verisimiliter credere contentam fore, vt id tradetur in eleemosynam pauperibus, aut infirmis, ut in alijs operibus ipsi pro ipsius anima, tunc sanum efficit continuum, si tradetur congregatiōne aliqui, que operibus ipsi intendat, vt in Lusitania domini aliqui misericordie, cum onere, vt si dominus aduenire, illi tradetur valor ille, si contentus non est, infumptum esse in ijs operibus ipsi pro ipsius anima, ut fieri aliquid confutari dum in Lusitania commorabar. In hac tota doctrina cōsentim. D. Tho. 2, 2, q. 62, art. 5, ad 3, & doctores communiter, de quorum numero sunt infra citandi. Circa euentus huius conclusio obserua. Si postquam possident, aut tenens aliquam huiusmodi rem, fecit cui efficit restituenda, eā secum detulit in aliū locum, aut atēdens, aut attendere debens, ea via fieri domino prædicū, qui sumptibus ad rem tuam recuperandam indiget, tunc qua per eam delationem caula efficit in iusta eius danni, restituere eam teneretur suis proprijs sumptibus, & non sumptibus eius, cui debetur; praeceps tamen quod id, quod ea a portatione dedit dāni. Quod si bona fide, ignorantiaque probabilitate, ea culpa excusat, vel a culpa excusat, quod cum modo utile ageret negotium illius, ad quem ea res attingebat, ne quod turū non esset relinqueret eam in loco illo: neccesseque erat illam tenenti inde migrare, aut alia simili ratione, tunc restituenda non esset sumptibus debitoris, sed sumptibus eius, cui debetur.

Secunda conclusio. Quando aliquis ex contractu, aut ex alio simili titulo, tenetur restituere, seu solvare, neque iniusta mora interuenient illud solutio di, si locis aliquis designatus erat contractus, ubi fuit fieri, ibi solutio facienda. Si vero non erat solutio facienda, ut facilius alia, vel debetur ex contractu, aut ex quoconque alio titulo absque delicto, vt debetur mutuum, per trium rei empti, tributū, & stipula alia, vel debetur ex delicto, vt ex furto, rapina, damno dato, quia acceptum fuit, aut quia alia ratione in iusta; vel quia in iusta detentum, interuenient scilicet.

Prima conclusio. Si quae autem facienda sunt expensis, si solutio ad creditorem transmittatur, creditor tenetur eas facere. Si vero debitor mutet domicilium, expensis plus transmitti solutio ad creditorem debet; praeceps solum quatenus suo delictu caula fuit carum expenfarum. Ratio autem horum omnium est, quoniam tacitè, aut ex pref. ita conseruat homines intelligere, ac obligare ad solutionem, dū contractus celebrant. Nisi tamen contractus est promissio mere gratitudo: nam tunc, cum promissio non plus obligat, quia fuerit animus actualis, aut qualiter habitualis promitterat, vtque si promitteret, quād promisit, in ea erat dispositione, quod si ei tunc proponeretur, num intenderet se ita obligare, vt in euentu in alium discederet locum, tenere eum suis expensis mittere solutionem, responderet neganter, non tenere eum mittere solutionem suis expensis.

Item 1. ff. de eo quod certo loco, & l. vinca. Cod. tit. habetur, quando aliquis solutio tenebatur certo loco, in eoque non soluit, agi posse aduersus eum in alio, ubi commorabitur: si in alio que posse ab eo peti quantum creditori plus intererat, ei soluit in illo alio loco, tam ratione lucri celsant, quam danni emergent. Item 1. 2. ff. cod. tit. habetur, quando aliquid erat solundum in certo loco, & per debitorum stetit, quoniam in ibi solueret, competenter creditor aduersus illum actionem proxime explicatam:

quando verò stetit per creditorem, quominus ibi A
eum recipiet, competere debitori actionem aduer-
sus illum, ut tantum detrahatur de debito, quantum
debitori intererat, in eo loco esse factam.

⁴ Ioan. Med. de rest. quest. 2. §. similis dabitatio, si
severe videtur, quando aliquis mutuo dedit in uno
loco, & prater ipsum in alium migrat, teneri mutua-
tarium ferare illum indemnum, tam à furio celsan-
te, quam à damno emergente, eaque de causa affi-
mari videtur, teneri propriis expensis mittere ad il-
lum debitum, detrahendo solum, si quis forte ex-
pensas facturas fuisset creditor, in aportando eo de-
bito, si solutum ei fuisset tempore defecus. Idem
affirmat de comodatario comparatione commo-
dantis. Similis autem opinione Maiorius impugna
unius supra Disp. 14. Quare dicendum est, de iu-
stitia rigore, mutuatarium non teneti solvere mu-
tuum ante terminum solutionis praefixum, neque te-
neri solutum mutuum lucrum ea de causa illi celsans,
aut damnum emergens, quod in pactum non dedu-
xit, ut ipsi solueretur, ac proinde nec teneti illi solue-
re expensas, quas fecerit in recuperanda sua pecu-
nia ac transportanda in locum, in quem migrat. For-
te enim mutuatarium non acciperet id mutuum cum
eo onere: mutuanus quibus debet imputare, quod id
non preceperit, nec deduxerit in pactum. Legi alia,
qua dilutio citata dicta sunt.

Tertia conclusio. Quando aliquis ex delicto sol-
vere, restituere aliquid tenetur, quia rem iniuste
acepit, destruxit, aut detinuit, tenetur restituere illam
in loco, ubi illam accepit, aut destruxit, vel in
quo ante iniustam detentionem tenebatur illam fol-
lure. Quod si ipso ex loco discedat, vel cam tra-
ferat in aliis locis, tenetur suis expensis restituere
illam in illo loco. Atque hoc est, quod definitur
cap. episcop. 8c. non inferenda. 3. quest. 1. Si
autem creditor ex loco discedat, tenetur debitor
eum restituere suis expensis in loco, in quo fuerit cre-
ditor. Ita tamen, quod si creditor aliquid erat in
sumptuaria transferenda, ea re in illis alium locum,
aut in transferendo pretio illius, (si illam ven-
diturus erat in loco, in quo eam habebat) id detra-
hat debitor, vt expensis fiat creditoris. Ratio au-
tem huius est, quoniam solum tenetur ferare credi-
torem indemnum, ita ut nullum lucrum illi efficiat,
aut damnum emerget, ex debitoris delicto: quod
præstat etiam id detrahendo. In his consentient.
Caet. 2. 1. quest. 6. 2. art. 5. & in summa verb. rest.
cap. 5. Sotus 4. de iust. quest. 7. art. 1. ad tertium.
Ioan. Med. questio. 2. citata. Couar. reg. peccatum
par. 1. num. 7. Nauar. in Manu. cap. 17. num. 4. 2. &
alii. Horum verò omnium ratio est, quoniam, qui
ex parte iniusta acceptio restituere tenetur, fer-
re debet omnino indemnum illum, cui ex capi-
te restituere tenetur, ita ut nullum omnino detrac-
tum illi ex delicto maneat. Aliqui ponunt immo-
ritio addunt, quando longè maiores expensa effici-
facienda in restituenda ea re, quia efficit valor illius,
non teneri debitorum cum tanto suo onere eam rem
illi, cui debetur, solvere, sed posse spectare tempus,
in quo fine tanto suo onere eam illi restituat: aut, si
nunquam speraret posse restituere fine tanto suo o-
nere, restituere eam debetur pauperibus, aut in-
fumendo illum in alijs operibus pīs pro anima illius,
ad quem specat: quoniam dominus irrationabili-
ter vellet, vt cum tanto onere ac sumpto illum ipsi-
met restitueret, vt tractatu sequenti dicimus, dum
examinabimus, ad quam restitucionem teneatur ad-
ulteria ob dāna sequitur ex filio nato ex adulterio.
Quæ in hac disputatione sunt dicta, adiunge ijs, que
de solutionibus supra in materia de contrahitibus
ea sunt.

Quando restitutio sit facienda. Et num
continuè peccet, qui non restitut: &
quando peccata non restituendo num-
ero multiplicentur.

1. *Solutio debiti ex contractu, aut ex alio simili titulo, quando facienda. Ex dilatatione vero solutionis quando debitor condemnandus non sit culpa letalis.*
2. *Restitutio obligatio quando oriatur ex iniusta accepione, iniusta retenzione, fieri restitutio statim debet sub reatu culpa letalis, continuationisve eiusdem peccati iniuste acceptio. Et quid sufficiat, ut ceteri continuatio eius peccati.*
3. *Restitutio dum longo tempore non sit, quando interrupcionem interveniant multa numero. Et quod ad confessionem proxim attinet, qualiter examinandum ea de re fit penitentis.*
4. *Restitutio si post tempus aliquod eam omissem, restitutio tamen debet lucrum celsans ac damnum emer- ges ex iniusta dilatatione restitucionis. Pro injuria vero tamen tempore ea dilatatione facta, sumpta prae- cisæ damnum dato, restitutio non debetur.*

Restitutio latè sumpta, hoc est, quæ ortum
non habet ex iniusta acceptio, neque
ex parte rei accepta, sed ex contractu, aut
ex alio simili titulo, facienda est tempo-
re, quo debitor, nixa cum contractum, aut titulum,
tenebat, prout contradicunt, aut titulo, fuerit ex-
pressum, aut haberet loci consuetudo. Quæ autem
hoc loco addit ex iuriis dispositione poterant, etiam
cum, aut in transferendo pretio illius, (si illam ven-
diturus erat in loco, in quo eam habebat) id detra-
hat debitor, vt expensis fiat creditoris. Ratio au-
tem huius est, quoniam solum tenetur ferare credi-
torem indemnum, ita ut nullum lucrum illi efficiat,
aut damnum emerget, ex debitoris delicto: quod
præstat etiam id detrahendo. In his consentient.
Caet. 2. 1. quest. 6. 2. art. 5. & in summa verb. rest.
cap. 5. Sotus 4. de iust. quest. 7. art. 1. ad tertium.
Ioan. Med. questio. 2. citata. Couar. reg. peccatum
par. 1. num. 7. Nauar. in Manu. cap. 17. num. 4. 2. &
alii. Horum verò omnium ratio est, quoniam, qui
ex parte iniusta acceptio restituere tenetur, fer-
re debet omnino indemnum illum, cui ex capi-
te restituere tenetur, ita ut nullum omnino detrac-
tum illi ex delicto maneat. Aliqui ponunt immo-
ritio addunt, quando longè maiores expensa effici-
facienda in restituenda ea re, quia efficit valor illius,
non teneri debitorum cum tanto suo onere eam rem
illi, cui debetur, solvere, sed posse spectare tempus,
in quo fine tanto suo onere eam illi restituat: aut, si
nunquam speraret posse restituere fine tanto suo o-
nere, restituere eam debetur pauperibus, aut in-
fumendo illum in alijs operibus pīs pro anima illius,
ad quem specat: quoniam dominus irrationabili-
ter vellet, vt cum tanto onere ac sumpto illum ipsi-
met restitueret, vt tractatu sequenti dicimus, dum
examinabimus, ad quam restitucionem teneatur ad-
ulteria ob dāna sequitur ex filio nato ex adulterio.
Quæ in hac disputatione sunt dicta, adiunge ijs, que
de solutionibus supra in materia de contrahitibus
ea sunt.

Quando obligatio restituendi oriatur ex iniusta rei
acceptio, aut ex iniusta illius detentione, conclu-
sio D. Tho. 2. 1. questio. 6. 2. art. 8. & communis do-
ctorum est, Restitucionem effici faciendam statim, id
que sub reatu letalis culpa, nisi iusta aliqua causa
ex ijs, quæ à disputatione sequentur explicabuntur,
excusat ab obligatione statim restituendi: aut nisi le-
uitas materie, vel modica iniuria, quæ in eo inter-
venit,

uenit, quod restitutio ad breve tempus differatur,
quando & adeo firmus animus transtincto eo tempo-
re restituendi, & inde notable aliquid detrimentum
creditori non sequitur, à culpa letiali excusat. Ra-
tio huius conclusionis est, quoniam, vi. Disput. 716.
explanatum oftensumque fuit, in detentione & dila-
tatione solutionis eius, quod debetur, iniuria sit proxi-
mo eiusdem rationis ac speciei cum ea, qua aliquid
illius iniuste accipitur, quatenus per eam detentio-
nem priuata vult ac possessione rei ad ipsam attingens:
quo fit, si cum prima iniusta acceptio ex suo genere
est peccatum letale: ita detentio ac dilatatio solutionis
eius, quod debetur, culpa ex suo genere fit letali-
lis, nec ex aliqua rationabilis causa excusat à culpa,
vel nisi ex leitate materia, aut ex modica iniuria,
eo quod ad breve tempus, & sine iactura aliquis
momenti creditoris, differatur solutio, venialis
redetur.

Idcirco autem est statim restitutio facienda, quo
nam, vi. Disput. 716. citata in responione ad primū,
atque in responione ad confirmationem illi subiun-
ctam, explicavimus, quoniam, restituendi præceptū
sit affirmativum, supponit tamen, adiūcumque ha-
bet, negativum, non detinendi alienum in iusto eo,
ad quem id pertinet, atque ex illo deriuatur, tanquam
medium necessarium, sine quo negotio in plenō non
potest: neque fuit distincta præcepta, quia fin ob-
ligations duas, aut quasi fin obligations sub distin-
ctis culpis, aut sub distinctionis partibus culpis; sed ea-
dem omnino culpa est omniro restitutio contra
præceptum affirmativum restituendi, & retento
alieni, alterius debiti, contra præceptum negativum,
non detinendi alteri debito, quod pars est septimi
præcepti negativi decalogi, non furtu facies, vt hæc
omnia loco citato copiose sunt ostensa. Quia ergo
præceptum illud negativum, non detinēbis iniuste
alienum, obligat ad tempore sub reatu nevae culpa,
aut sub reatu continuationi ac augmenti exten-
sionis culpa iam inchoata, id quod communè est cate-
ris negativi præceptis: quanto enim tempore quis
perseuerat in continuatione fornicationis cōtra præ-
ceptum negativum non fornicaberis, à fornicatione
non desistendo, tanto tempore continuat & exténdit
culpam fornicationis, addendo nouas partes exten-
sionis eius culpa ac peccati correspondentes par-
tibus temporis, in quo fornicatio continuatur,
commodè modo res habet in ceteris transgressioni-
bus præceptorum negativorum, inde efficitur, quod
interim dum obligatio est restituendi, & restitutio
omittitur, neque ad eam aliqui, quod accepit culpam &
enfem, vt aliquis iniuste interficit id que ad querendū
illū, enī, quod interficit, non committit multa
numero peccata contra quintum decalogi præ-
ceptum, sed unum numero conflatum ex illis omnib.
partibus, modo tamē hi omnes actus moraliter con-
tinuit fiam, ac sine interruptione.

Hæc verò & alij opinionibus prætermis. Im-
primis aduersus Caetan. dico. Nudam omis-
sionem restituendi tempore, quo quis restituere tene-
tur, effice peccatum, modo voluntaria sit, vel quia
aduersit, se restituere teneri in posse, nec restitutio
negativi se habendo, hoc est, neque eliciendo a-
ctum voluntaris, quo velit, neque acūm, quo no-
lit, vel, quia debuit ac potuit aduerseretur se teneri
restituere, si qua negligentia non aduerserit nec
restitut. Cum enim eiusmodi omissione sit contra
restituendi præceptum, quod ad semper obligat
interim dum restitutio non est facta, sique vol-
untaria, quatenus in potestate voluntatis fuit re-
stitutio: consequens protēctō est, ut etio non fit
volita, habeat tamen requisita omnia, vt sit pec-
catum, atque ad eadē conseqens est, vt incuria
peccatum contra præceptum restituendi, non
solum quando elicitur actus internus, quo volita est
omissio restituendi, & quando elicitur actus inter-
nus aut externus, quo quis alienat aut consumit rem
ad al-

ad alterum attinetem, vel illa viritur cum iniuria seu præjudicio eius, ad quem pertinet, sed etiam quando voluntarie omittit restituendum, illius absque actu aliquo interno & externo. Dicendum itaque est, si in flum rei aliena dectorem totum tempore re ipsa pecare, siue peccatum extenuere autem, quo voluntarii restituionem omittit, siue simul elicit atque aliquem ex commemoratis, siue non. Ceterum quia omisio ipsa voluntaria, & actus omnes commemorati, euidenter sunt speciei in genere moris, tam in ter se, quam cum prima iniuria acceptione, aut destruptione rei, ut Disputat. 716. ostentum est, & ad distinctionem numericam peccatorum necessaria est discontinuatio moralis peccati; conseqeuens profeccio est, vt quadam peccatum continuatur per voluntariam omisitionem restituendum, sed actus interni aut externi multipliciter, non sint multa peccata, sed vnum numero, ex illis omnibus & ex voluntaria ipsa omisitione conflatum, atque adeo conseqeuens est, vt prima iniuria destruatur aut acceptio rei, & continuatio retentio eius, quod ea de causa debetur, inter dum talis continuatio detentio voluntaria preferatur, quia accipiens restituere optime potuit, nec restituit, non sint multa peccata, sed vnum numero peccatum. Vnde constat, omnes actus elicatos, tam internos quam externos, inter dum omisio restituendum est voluntaria, non esse multa numero peccata, sed vnum numero peccatum, conflatum tamen ex partibus integrantibus ex illis omnibus actionibus, & ex omisitione ipsa restituendum voluntaria. Quia vero omisio restituendum sape definit esse peccatum, vt si pro tunc definit esse voluntaria, vel quia is, qui restituere tenet, factus est impotens ad tunc restituendum, vel quia in ipsis potestate sunt non est attendere, se restituere tenet, vt dum dormit, & quād sapientia dum rebus aliis ex tentus, neque enim in potestate ipsius situm tunc est, ad id attendere; conseqeuntur sane est, vt sapientia dicuntur peccatum, & vt, per eiusmodi moralis distinctionem, multipliciter peccata numero distinguitur. Quod autem ad proximam attinet, cōfessionis eiusmodi de peccatorum, satis probat, si confessarius examinat penitentem, quanto tempore plus minus, fuit in mora restituendi, & num semper, aut sepe, eo tempore restituere potuerit; atque si placuerit, potest etiam inquirere, quos vicibus distractus, aut consumptus, res multe acceptas, ut illis sive est in dānum earum: attenta vero qualitate perfonz, facili (quantum rei natura patitur, verisimileque est, Dicū voluisse obligare, vt hinc in confessionis exprimenter) intelligat quantitatem culpa, peccatorumque numerum. Neque in his fit nimis, aut mathematicè velit hoc inquirere, moletum libi ac penitentibus ingerendo, tempusque abfue fructu infundendo: tatis quippe erit, si adhibitis brevibus quibusdam interrogacionibus, non multum premerde, neque molestante penitentibus ingerendo, aliquid per se ipsum coniugat numerum cum incertum peccatorum, quantum natura rei patitur. In opinione hac plurimalis numericæ peccatorum, qua tempore, quo non restituitur, incurritur, contentit non obsecrat. Major in 4. diff. 1. q. 9. 26. in reponitio ne. 1. ab eaque non multum discrepat. Nauar. in Manu. c. 17. n. 14. Plus vero aliquantulum discrepat Sotus. 4. de iust. q. 7. art. 4.

E illud vero est obseruandum, quamus ex eo, quod omittatur aut differatur restituendum, nullum dānum proximo sequatur, quando tamen eo inuito omittitur, peccata, que interim, dum restitutio non fit, committuntur, esse peccata contra iustitiam, illigique iniuriam inferre. Quia tamen pro iniuria, præcisa à dāno dato, restitutio non debetur, sed tantum pāna, satis est, cum, qui post longum tempus resti-

tuit, restituere id, quod accepit, & si quod aliud dānum inde sequuntur est proximum, etiam lucri cefanum: pro iniuria vero omisitionis restituendum tam longo tempore, nihil restituere tenetur, neque vñs Ecclesie vñquam habuit, vt pro ea iniuria, ac iniuria restituere iniungatur. Id quod non parum confimat doctrinam Disput. 715. a nobis traditam, nempe pro iniuria præcisa à dāno dato, restituendum non deberi.

D I S P V T . 754.

De causis excusantibus à restituione statim facienda. Et præsertim de potentia.

S V M M A R I V M.

1. **R**estituionis dilatio culpabilis non est, si de voluntate creditoris, presumpta saltem absque vñlo dubio, fiat. In dubio, autem, vel statim est facienda, vel obtainenda est a credatore facultas. Ignorantia etiam inimicorum, quod obligatio sit restituenda, a culpa ex casu.
2. **R**estitutio queusque licet differri possit, aut non possit, propter imponitiam nomine imponitiam detrimen- tum graue comprehendendo in rebus externis, aut in rebus altioris ordinis, vt fama, & honoris, aut corporis late exanimatur.
3. **R**estituio etiam si licet differatur ob graue detri- tum, tenetur debitor restituere creditori si quod lu- crum ei cessavit, aut dānum emerit, ex talis restitu- tionis dilatio.

Nunc dicendum est de causis, quæ à restituione statim facienda exculant. Atque in primis, si creditor contentiat, vt restituatio differatur, cum voluntac ac contentienti iniuria non fiat, potest restituio absque peccato differri interim dum ea fuerit creditoris voluntas formalis, aut presumpta absque vñlo dubio. In dubio quippe, an ea sit creditoris voluntas, vel facie da est statim restituio, vel obtainenda ex creditore est liberta facultas eam differendi. Item, si ignorantia inimicorum restitutio omisita est etiam tempore aliquo, ea ignorantia à culpa excularet, quod restituio illa illius cuncte facta non fuisset.

Deinde in potentia ad statim restituendum, à cui exculcat omisitionis restituendi interim dum ea imputatio perfuerat. Et quidem, quād debitor omnino non potest, quia non habet unde restituat, neque quod faciat, vt restituio posset, dubitandum non est, cūmodi imputacionis excusat illum à culpa: cu quod nullus ad impossibile obligetur; & peccatum, autore Augustino, præscribitur, quod in conuincione omnium animi conceptione, vt in Concordia tempe diuiximus, ad eo fuit ratione exigat, vt sit voluntarium, vt si voluntarium non sit, continuo nec sit peccatum. Quando vero debitor restituere non potest sine notabilis suo detramento, examinandum est, vñrum ea imputacionis excusat ab obligatione restituendū statim. Quod autem id appellat imputacionem posse, testatur Aristoteles, qui, de celo cap. 11. docet, posse aliquod dici duobus modis impossibile. Vno, quia nullo modo fieri potest. Altero vero, quia ex parte difficultate fieri. Contentit etiam scriptura facra, quæ facere quod difficilē fieri potest, impossibile appellat.

In primis autem, quando aliquis, si statim restituit, incurrit detrementum vita, membris, aut notabilis valetudinis, quia interficiunt, vulnerabunt, fame peribunt, aut grauitate infirmabitur dubitandum non

non est, cūmodi imputacionem à culpa excusat non restituendi statim. Creditor quippe in eo euentu rationabiliter est in iurius, subuenireneque eidem debitori teneretur tribuendo illi etiam alia, si ad eundam eam necessitatem ita effet opus, ne dū permittendo, vt restituio differretur, vt in hac. 2. dū de ordine caritatis, q. 26. art. 8. nobis erat sermo, & in materia de elemosyna à nobis est dictum: quibus in locis differimus de multis tempore extrema necessitatibus, quæ doctores aliqui hoc loco, extra suam propriam fedem, disputant.

Quando vero solum requirit notabile detrementum in bonis externis eius, qui restituere tenetur, distinguunt bene Caer. 2. 2. q. 62. artic. 8. & in summa verb. ref. cap. 6. Sotus. 4. de iust. q. 7. art. 4. & alijs. Si detrementum in eo solo fit potissimum, quod res restituenda sit magna, et quod opportuna, qui restituionē est facturus, tunc nihil eo detremento impidente, teneti restituere integre statim: eo quod, restituendo statim, nullum patitur detrementum in rebus suis, sed tamen ab initio rei detentio. Si autem quis ex eo deobligandus est in restituione integrē facienda statim, quod res restituenda magna est, et quantitas ac valoris, tunc melioris condicione est, qui multum furatur, aut multū iniuste quacunque ratione derineret, quam qui parum furatur, parum et iuste detinere, sicut ex maiori suo de leto commodi reportat, quod nulla ratione est concedendum. Ac sanè, quando restituendū obligatio ex eo oritur, quod res restituenda tenetur, posideret aliena, que furto, vñlris, aut simili alio de leto acquisita, non dubito teneri statim restituere, tamen, si nihil impedit, quod ipsi id est necessitatum ad conferandū suum statum, creditori vero non item, nihil impedit, quod neceſſitatum ipsi est mendicare, vt recte probat Ioan. Med. de ref. q. 5. q. 5. quem sequuntur Sotus art. 4. citato, & alijs, neque enim eas est retinere alium, male partum, in iusto eo, ad quem id pertinet, vt quis conteret suum statum. Excepit, si bona, quia ita cundelictu acquistari, etiam omnino, aut magna ex parte, disipatis, haberetque patrimonialia ab bona, vnde viueret. Si enim tunc spes est probabilis, futurum, vt restituendo paulatim ac per partes, refarciet in tra non admidum longum tempus integrum debitum, & dānum, etiam lucri cefanum, creditori ex dilatione solutionis subequatur, tolerari posset, vt paulatim ex eo restituatur, iuxta ea que dicemus: aliquo cogendum est integrē restituere id debitum statim.

Quando autem aliquis dānum magnum iniuste decifat, quod ob lui magnitudinem, restituere integrē non potest, quia non habet unde restituat, neque quod faciat, vt restituio posset, dubitandum non est, cūmodi imputacionis excusat illum à culpa: cu quod nullus ad impossibile obligetur; & peccatum, autore Augustino, præscribitur, quod in extremitate foro, quando locum habet celsio honori, debitor splotiar omnibus suis bonis, relatis solum illi tenibus vñibus, quibus se tegat, aut certe solis quotidiani, minimeque preciosi, attenta qualitate sui status, vt Disputatio. 57. fuit comprobata. Merito ergo Contra reg. peccatum in prim. numero secundo ait, non facile ea de cauta, sed fummo cum iudicio esse admittendam restituionis dilationem, Sotusque trepidus in eventu, de quo disputamus, ad Sylvestri sententiam accedit, arque ego fanē age illam admirerem. Vnusquisque autem eligat, quod maturo cum iudicio fibi sua conscientia prescriberit.

Itud admonitum, perperam aliquos ex iuris, quæ aliquibus concedunt præiugium, ne vñlris foliure cogantur, quād commode facere possint, quales sunt debitor ex contractu granuto, vt donatio-nis, focius, clericus, miles, ascendentis comparatio-

A pa eam obligationem super eam induxit, in eamque angulias se redigifet, difficultè ab hac sententia recedere, tametū videt multos ex recentioribus nō tanta cum leteritate hac de loquii columque ex cī perem, quando debitor ex alijs bonis suis proprijs restituere debet, arque spes est probabilis, si paulatim restitueret per partes, tandem intra moderatū tempus omnia restitutur, etiam lucrum creditori ex ea restituionis dilatatione celiāns. Duxit, vt hoc solo euentu excepto, in illam sententiam inclinem, quoniam non facile cōtra creditoris voluntatem est permittendum, debitor restituionem differre, esto neccesse sit eum à suo statu cadere, præfertum quād ipse fuit in culpa, quod per iniustiam ad eas deueniret angustias.

Quando vero absque sua culpa, reflante fortuna, ad eum statum deuenit, est dubium, num sententia quād Sylvestri, verb. ref. 5. q. 5. Nauar. in Manu. c. 17. n. 62. & alijs, etiam extendunt, & Sotus art. 4. citato admittere solū videtur in hoc euentu sit admittenda, fas scilicet esse ejusmodi debitori differre solutionem, retinendo solū, quod fibi sit necessitatum parce vincendo iuxta suum statum, contrin gendo te in illo, quantum sua cōditio patitur, & ferendo simili vñlris paulatim lucrari ac restituere possit. Et quidem quando creditor simile aut paulo minus detrementum habitur ex effet, quod eo modo illi restitutio differret, & conuenient omnes, nefas esse illam ita differre: quoniam semper est melior conditio creditoris, vt ipse debitor præteratur, etiam si neccesse sit, debitorē à suo decidere statu. Item, quando ex dilatatione solutionis spes non est, debitor restituendo aliquando restitutur, quia eius est ingenij, atque sicut circumstante, vt potius sit præsumendum, eum in dies minus habiturum, quād bonā cōparatur, vnde paulatim restitutus, arbitrio illius toneri restituere statim, etio neccesariū illius sit statua sit, ut sit statua decidere. Quando autem ipses verisimilis coniecturæque essent, eum paulatim acqūlitur vnde restitueret, & simili conservaturum suum statum, si non proflui decidendo, probabilitate nō caret opinio Sylvestri. Nauar. Sotis, & aliorum. Quoniam si debitor impotens est suo modo ad soluendum integrē statum, irrationabiliterque tunc erit creditor in iusto, quod restitutio ex modo differretur.

D Non tamen caret etiam sua probabilitate contraria opinio. Quoniam creditor non videtur teneri contentire, quod detinatur bona ipsius, vt debitor à suo statu non decidat. Et quoniam sicut homines, diutius acqūlendit, per fortunam ab inferiori statu concedunt ad superiorē: sic reflante fortuna, patē debent defensioni ad inferiorē statum: quād quidem ex natura rei, spe cōlataque conditione humana, non magis vni, quam alii, sit debitus superiori statu. Confirmari autem hoc potest, quoniam in extremitate foro, quando locum habet celsio honori, debitor splotiar omnibus suis bonis, relatis solum illi tenibus vñibus, quibus se tegat, aut certe solis quotidiani, minimeque preciosi, attenta qualitate sui status, vt Disputatio. 57. fuit comprobata. Merito ergo Contra reg. peccatum in prim. numero secundo ait, non facile ea de cauta, sed fummo cum iudicio esse admittendam restituionis dilationem, Sotusque trepidus in eventu, de quo disputamus, ad Sylvestri sententiam accedit, arque ego fanē age illam admirerem. Vnusquisque autem eligat, quod maturo cum iudicio fibi sua conscientia prescriberit.

Itud admonitum, perperam aliquos ex iuris, quæ aliquibus concedunt præiugium, ne vñlris foliure cogantur, quād commode facere possint, quales sunt debitor ex contractu granuto, vt donatio-nis, focius, clericus, miles, ascendentis comparatio-

ne de-

ne detinendum, & è contra, ascensens masculus, qui docem promittit, is qui bonis cedit; postquam ipsius fuit omnibus suis bonis, de quibus Disputat. 413. 425. 571. & 572. est dictum, atque ex primitio eorum nobilium in hoc regno, quos *hidalgos* vocant, quod scilicet pro debito, quod ex delicto non oritur detrudi reguarter non possint in carcere, neque exequio fieri possint in aliis eorum bonis, ut Disput. 572. fuit expiatus, perperam, inquit, alii quos ex his iuribus ac primitiis colligunt, tias esse viucentia proprie debita differre solutionem, quando si debitor integre statim solueret, necesse esset decidere à suo statu ac mendicare. Contraria quippe ex eisdem iuribus ac primitiis colliguntur. Neque enim illud est utrinque solum, quod iuribus, id est omnibus iuribus ac primitiis colliguntur. Tots eiusdem, si id debitoribus omnibus est communitate. Quare, quod in illis totis eiusdem, circufo lo lis perfons, si concessum id primitium, praesupponit aperi, in aliis debitoribus, in aliis eiusdem, id locum non habere, sed integrè illos cogentibus, id est soluere, & non solum quantum commode facere possint, relinquendoe illis ita ut non egant.

Quando detinendum debitoris in eo, quod statim restituatur, ioculum est luci celstanti, quia scilicet, si debitor non statim restituat alienum, sed differat restitucionem in aliud tempore, multum re alienum lacerabit, affirmant bene Caeteri, & cum eis Sotus, Nauar. & alii, id detinendum non excusat à culpa non restituente statim. Quoniam id non est detinendum in rebus propriis, sed in eo, quod non iure cretur rebus alienis, inquit, ad quem spectant.

Quando detinendum in eo, quod debitor statim restituatur, in rebus suis propriis, atque est notarium, quia videlicet, ut restituat statim eum, que debet, necesse illi est vendere vel pretios re suas, co

quid non tunc copia emporiorum, & quia merces oblatae videntur, vel quia non est rite opportunitas tempus ad eas vendendum, vel quia multum sua interisti non vendere eam rem, vel quod restituto non possit fieri tunc finis magnis sumptibus, eo quod differt creditor, speraturque non post multum tempus venturus, aut alia simili de causa, tunc fas est debitori differre restitucionem ad tempus, in quo speratur posse fieri linea tuo dispendio. Ita Caeteri, Sotus, & Nauar, locis citatis, Scotus, & Richardus ab eisdem citari, & doctores communiter. Tametsi quod ad rationem, unde id proveniat, non consentiant, Scotus in 4. diff. 1. q. 2. art. 4. & alii, rationem eis affirmant, quoniam tunc creditor irrationabiliter est in iuris, nisi contentientur differri restitucionem in id tempus. Caeteri vero & Sotus, ubi supradicti, non approbat hanc rationem. Quoniam, inquit, non te nuntior creditor consentire, ut debitor in id tempus detinet, quod ei debet, ne debitor in suis bonis id patiatur detinendum, sed potest utriusque, petendo, quod iam tibi debetur, nulli impediente, quod inde per accidens id detinendum debitorum sequeatur. Atque arbitror veram esse hanc Caeterani & Sotii sententiam. Si enim creditor contentire teneretur in ea dilatione solutionis, fanè peccaret virgido debitorum ad solutionem; quod nequaquam viuenter admitterem. Eo enim dato, dicendum consequenter est, peccare creditoris, qui via iudicis exequitionem pro tuis debitis petunt, & que ad venditionem bonorum debitorum in publica substaftatione, ut inde ipse faciat, & quod, quia ita venduntur, regaliter vendi soleant, illi admodum pretio, cum debitorum non leui detinendum. Ratio ergo legitima sententia illius est impotencia tunc debitorum ad solendum propter statum detinendum, quod necesse est cum subire, si statim soluat. Eiusmodi autem impotencia licet debitorum excluder à culpa differenti ad solutionem, non tamen impedimento est credi-

tori, quominus absque culpa suum ius prosequatur exequitionemque sui debitis aduersis debitorum perstat, nisi forte parum, aut nihil, tua tunc referret, restitucionem non fieri libet statim, & debitorum maximū detinendum patetur restituendo statim: tunc enim caritatis lege teneretur creditor dare inducias debitorum ad solutionem, quia damnum eidem creditori non afferent.

Dubium autem est, utrum etiam quando restituentur obligatio ortum habet ex delicto debitorum, ut ex furto, aut ex danno iniuste dato, vel ex alio famili, potest debitor licet differre solutionem, quando non potest facere eam statim ab quo grauius detrimen to in rebus suis propriis. Atque affirmant est respondendum cum D. Ant. & Nauar. in Manu. c. 17. un. 5, quicquid in contrarium dixerit Caeteri in summa verb. ref. c. 6. & innuat Sot. art. 4. citato. Cum enim ex impotencia sit debitor, quando aequaliter patetur detinendum restituendo statim, tunc debitorum contractum est utroq; statim, sine iniuste, tandem conscientia foro aequaliter proper impotentiam excludens est in vro que tenuerit.

Sicut autem notable detinendum proprium in bonis externis excusat ab obligatione restituentur, ita longè maiori cu ratione notable detinendum in bonis altioris ordinis, ut in fama, vita, ac corporis salute, excusat. Hac de causa, si non potest quis restituere statim fine detinendum fama, quia scierit crimen ipsius occultum, aut de eo non leuis suspicio orient, vel fine detinimento in corpore, quia interficiunt aut percutiuntur, differri potest restitutio, quodque inveniatur aliquis, per quem fieri restitutio fine eo detinimento possit, aut quoniam tempus & opportunitas adueniat, in quibus fine talis detinimento restituto fieri possit.

Quando per confessarium, cuius crimen suum in confessione detexerit, aut per aliam perfons, possit statim restituere fine detinendum fama & corporis, tenetur statim restitucionem effice. Videat tamen, ut fidelis sit, per quem restitutio, si illi restituere omittat, tenetur ipse iterum restituere, iuxta ea quod Disput. 75. ac alias dicta sunt. Nequed quoquaque est id facile fidendum, et concionator aut confessarius sit.

Quando autem non se offerat persona sua, tempore aptum, se offerat. Atque semper erit tunc, ut persona intermedia, per quam restitutio fieri, sumat a creditori chirographum, quo confiteatur acceptio a persona, per quam restitutio est facta, tantum, vel tantum, quod ibi in satisfactionem & traditum, non exprimedatur, cuius nomina satisfactione sit facta. Intermedia autem persona, est si fidelissima sit, praesertim si confessarius sit, se offerre debebit ad chirographum a creditori auctorandum. Atque quoniam, qui restitutio renunt, confessarius tamen petere a creditori de debito chirographum, quod id in satisfactionem accepterit, illud que traducit, cuius nomine restitutio sit facta, in maiorem illius securitatem, atque ad maiorem ostensionem inseritatis, qua sacramenta confessionis administratur.

Quando autem aliquis iustè idcirco restitucionem differit, quod non possit eam statim efficer, sine magno suo alio detinendum, est dubium, num, si ex talis dilatione restitucionem creditori sequatur detinendum aliquod, vel lucri confessarius, vel danni emergentis, tenetur debitor, qui eam restitucionem differit, id est detinendum illi compensare. Pars autem, quae negat, iudicari potest. Quoniam ad id comprehendendum, nec tenetur debitor ex parte iniuste acceptio, eo quod non peccat differendo in eo eu enti restitucionem; nec item ex parte rei acceptio: eo quod ad ipsum non peruerterit detinendum, quod credi-

creditor ex tali dilatione restitucionis est passus: ergo nulla ratione tenetur debitor compensare id detinendum creditori. Caietan. secunda questio. 62. articulo octavo, sit, debitorum teneri compensare creditori id detinendum, quando debitor restitutio nem distulit, ut euitat damnum proprium in rebus suis externis: secus vero quando restitucionem distulit, ut euitat proprium damnum in bonis suis altioris ordinis, ut in fama, honore, aut corpore. Dicendum tamen est, in vitro que tenuerit teneri compensare creditori detinendum illi sequitum ex dilatione restitucionis. Ratio autem est, quoniam aequitas non patitur, ut velit, alienum detinendo, quod iam ex iustitia iam tunc solvere tenetur, necesse est, ut id velit, fulciri in eo unus referendi alteri minus damnum, quod inde illi producit.

Ad argum.

Prima est. Quando creditor exigit, quod fidibus, ad iniustitiam adulterii alterum committere. Prima condam, ut ensim depositum ad proximum iniustam inferendum, aut ad bellum iniustum inferendum, creditorum sibi debitam ad item iniustum intentandam, aut prosequendam, aut bellum iniustum inferendum, lethali peccatis, qui soluit eiutmodi res, & non differt solutionem eorum. Excipitur nisi ex eo, quod solutionem differat, ipsi sequatur notabile detinendum, quod arbitrio prudentis, speccatis circumstantiis omnibus concurrentibus, ipsam excusat a culpa, vel nisi sequatur notabile detinendum reipublica, aut alijs ex eo, quod ipse omittat eam solutionem. Prior pars huius conclusionis communis est doctrinam, D. Thos. 2. 2. q. 62. articulo quinto, ad 1. Caiet. ibidem. Nauar. in Manu. capi. 17. numero 63. & complurum aliorum. Probari autem potest, quoniam vnuquisque lege caritatis impedit tenetur damnum notabile proximi, si id possit efficer, est autem, quo concilio loquitur, differendo restitucionem fio suo notabili damno, id efficit: ergo lethali contra proximi caritatem peccabit, nisi restitucionem tunc differat. Sotus. 4. de iust. questio. septima, artic. 1. ad 1. & Lefedini. secunda quarta, articulo 18. articulo quinto, affirmant, nisi tunc restitucionem differat, peccare etiam contra iusticiam, tenerique tenetur damna inde subsequenda. Contrarium mihi uidetur verum. Quoniam, qui id soluit, non id intendit, neque eo fine soluit, ut legi iniustitia: sed solum ut ipse adimplat, quod ex iniustitia tenetur: quod autem fecit, eam iustè petit, ut sibi vere debitur, illud vellet ad abundantiam in iuriis ac iniustiis proximi, non est solument cooperati ad iniustitiam illam, sed eam non impetrare differendo solutionem, si fine suo notabili damno id possit efficer: ad quod solum teneri legi caritatis, non vero lege iniustitiae. Posterior vero pars conclusionis communis est doctrinam. Probari autem potest, quoniam actus restitucionis tunc non est intrinsecè malus, sed de se indifferens, in modo vero bonus: mala autem intentio accipientis, abundantia, quam ita peccat accepit, ad iniustitiam adulterii proximum, est, quae reddit restitucionem pro tunc malam contra caritatem proximi: quando autem actus, ut procedit ab uno, non est malus, sed ut alius intendit eo male vt, sicut quoniam illicitus fit contra proximi caritatem, quando non adest circumstantia, qui coloneantur & excusat a culpa ex parte eius, a quo ita procedit, ut ex parte ipsius non sit malus, sed solum quatenus ex caritate impetrare tenetur damnum proximi: coloneantur ita, quae excusat ab ea culpa potest ex circumstantia grauius detinendum, aut alteri, ex eo imminenter, quod illum non elicit: eo quod nullus damnum alterius evitare tenetur cum gaudiu suo, aut evitare illud detinendum: quo sit, ut elicere illum possit, permittingo alterius absum, ut in se, aut in

N On solum ad vitandum notabile damnum eius, qui restituere tenetur, fas est restitucionem differi in eventibus disputacione precedente explanatis, sed etiam ad vitandum damnum cuiusdam terri, aut rei publica, seu commune, quin & ad vitandum damnum illius, cui facienda est restitutio, in modo vero interdum obligatio erit illam in his eventibus differre reatu culpa lethalis. Ut vero id melius intelligatur, sequentes conclusiones erunt subiicienda.

Prima est. Quando creditor exigit, quod fidibus, ad iniustitiam adulterii alterum committere. Prima condam, ut ensim depositum ad proximum iniustam inferendum, creditorum sibi debitam ad item iniustum intentandam, aut prosequendam, aut bellum iniustum inferendum, lethali peccatis, qui soluit eiutmodi res, & non differt solutionem eorum. Excipitur nisi ex eo, quod solutionem differat, ipsi sequatur notabile detinendum, quod arbitrio prudentis, speccatis circumstantiis omnibus concurrentibus, ipsam excusat a culpa, vel nisi sequatur notabile detinendum reipublica, aut alijs ex eo, quod ipse omittat eam solutionem. Prior pars huius conclusionis communis est doctrinam, D. Thos. 2. 2. q. 62. articulo quinto, ad 1. Caiet. ibidem. Nauar. in Manu. capi. 17. numero 63. & complurum aliorum. Probari autem potest, quoniam vnuquisque lege caritatis impedit tenetur damnum notabile proximi, si id possit efficer, est autem, quo concilio loquitur, differendo restitucionem fio suo notabili damno, id efficit: ergo lethali contra proximi caritatem peccabit, nisi restitucionem tunc differat. Sotus. 4. de iust. questio. septima, artic. 1. ad 1. & Lefedini. secunda quarta, articulo 18. articulo quinto, affirmant, nisi tunc restitucionem differat, peccare etiam contra iusticiam, tenerique tenetur damna inde subsequenda. Contrarium mihi uidetur verum. Quoniam, qui id soluit, non id intendit, neque eo fine soluit, ut legi iniustitia: sed solum ut ipse adimplat, quod ex iniustitia tenetur: quod autem fecit, eam iustè petit, ut sibi vere debitur, illud vellet ad abundantiam in iuriis ac iniustiis proximi, non est solument cooperati ad iniustitiam illam, sed eam non impetrare differendo solutionem, si fine suo notabili damno id possit efficer: ad quod solum teneri legi caritatis, non vero lege iniustitiae. Posterior vero pars conclusionis communis est doctrinam. Probari autem potest, quoniam actus restitucionis tunc non est intrinsecè malus, sed de se indifferens, in modo vero bonus: mala autem intentio accipientis, abundantia, quam ita peccat accepit, ad iniustitiam adulterii proximum, est, quae reddit restitucionem pro tunc malam contra caritatem proximi: quando autem actus, ut procedit ab uno, non est malus, sed ut alius intendit eo male vt, sicut quoniam illicitus fit contra proximi caritatem, quando non adest circumstantia, qui coloneantur & excusat a culpa ex parte eius, a quo ita procedit, ut ex parte ipsius non sit malus, sed solum quatenus ex caritate impetrare tenetur damnum proximi: coloneantur ita, quae excusat ab ea culpa potest ex circumstantia grauius detinendum, aut alteri, ex eo imminenter, quod illum non elicit: eo quod nullus damnum alterius evitare tenetur cum gaudiu suo, aut evitare illud detinendum: quo sit, ut elicere illum possit, permittingo alterius absum, ut in se, aut in

D I S P V T . 755.

Virum ad vitandum damnum cuiusdam terri, vel commune, aut etiam eius, cui restitutio est facienda, fas aliquando sit restitucionem differre.

S V M M A R I V M .

1. Restitutio quando cedet in peccatis iniustitia eius, cui fieri debet, non solum posse licet differri, sed etiam obligatio est, sub culpa lethali eam differendis, nisi ex tali dilatione sequerentur evane damnum proprium, aut tertii. Culpa tamen illius non differens in eo etiud restitucionem non efficit contra iustitiam, sed etiam restitutio que tenetur damna inde subsequenda. Contrarium mihi uidetur verum. Quoniam, qui id soluit, non id intendit, neque eo fine soluit, ut legi iniustitia: sed solum ut ipse adimplat, quod ex iniustitia tenetur: quod autem fecit, eam iustè petit, ut sibi vere debitur, illud vellet ad abundantiam in iuriis ac iniustiis proximi, non est solument cooperati ad iniustitiam illam, sed eam non impetrare differendo solutionem, si fine suo notabili damno id possit efficer: ad quod solum teneri legi caritatis, non vero lege iniustitiae. Posterior vero pars conclusionis communis est doctrinam. Probari autem potest, quoniam actus restitucionis tunc non est intrinsecè malus, sed de se indifferens, in modo vero bonus: mala autem intentio accipientis, abundantia, quam ita peccat accepit, ad iniustitiam adulterii proximum, est, quae reddit restitucionem pro tunc malam contra caritatem proximi: quando autem actus, ut procedit ab uno, non est malus, sed ut alius intendit eo male vt, sicut quoniam illicitus fit contra proximi caritatem, quando non adest circumstantia, qui coloneantur & excusat a culpa ex parte eius, a quo ita procedit, ut ex parte ipsius non sit malus, sed solum quatenus ex caritate impetrare tenetur damnum proximi: coloneantur ita, quae excusat ab ea culpa potest ex circumstantia grauius detinendum, aut alteri, ex eo imminenter, quod illum non elicit: eo quod nullus damnum alterius evitare tenetur cum gaudiu suo, aut evitare illud detinendum: quo sit, ut elicere illum possit, permittingo alterius absum, ut in se, aut in

2. Restitutio quando est in damnum notabile corporis eius, cui est facienda, culpa lethali eam non differre, nisi ex tali dilatione notabile damnum, eam differens aut alijs imminenter. Non tamen est obligatio restitutio dandi, quia est, cui est facienda, sibi iniustitia.

3. Restitutio differit debet sub culpa lethali, quando restitutio cedet in peccatis lethali eam contra foliam caritatem, cui est facienda, si ex ratione peccata impetrantur, & id per se sine notabili detinendum differens solutionem, & aliorum. Et quando tertia aliqua persona ex veluti infringemente adductus ad peccatum, & ex dilatione impetrat obligatio simili terrestri illam differendi.

4. Differit restitutio quando ita ad vitandum peccata licet. Si ex ea dilatione damnum creditori sequatur, obligatio non est illud ei restituendi.

5. Restitutio quando licet differri, necesse non est petere ad id facultatem a creature.

E

in alijs, magnum detrimentum euerit. Hac eadem ratione Disp. 114, in materia de bello exculauimus à peccato captiuos Christianos, qui ad imperium Turcarum remigant, dum Turcae Christianos interficiuntur, & similia alia ministeria in Turcarum exercitu administrant aduersus Christianos. Quando ergo qui gladium alterius haberet in depositum, mortuus ibi interficeretur, si gladium non redderet domino illum petenti ad alterum iniuste interficiendum; aut timeret notable reipublice dannum, aut aliorum suorum proximorum, qui ea de causa iniuste interficierentur, tunc potest illius reddere. Quod item timeret odium & inimicitias cum creditore, nisi illi redderet pecuniam ei debitam, quam petat ad intentandam aut prosequendam item inuicem, (preferunt si libi fibi perferendar, eto eam illi non traderet, non confessum illum à lite, quia a liuile pecuniam ad id habueret) sicut potest causa illi solvere: quoniam cum tanto suo onere non tenetur in eo eventu solutionem prefertim cum ea via non impeditur iniustitia, qua proximo paratur.

Secunda conclusio. Quod creditor exigit, quod sibi debetur, ad se ipsum interficiendum, aut ad aliud corporale dannum fibi interficiendum, ut gladium depositum ad se interficiendum, aut cibum ad comedendum, quando creditor valde ei nocturis, sub reatu letalibus culpe tenerat debitor differre restitutionem talis rei nisi fibi, aut alijs, notablem dannum ex ea dilatatione imminaret. Conclusio hæc communis est doctorum, et per perficua ex precedenti. Sicut enim lege caritatis tenetur vitare dannum ceterorum proximorum, quod inde nobis non imminet notable detrementum; sic etiā vitare tenetur damnum ipsius creditori, cum non minus sit proximus noſter, quam alijs. Eto autem vera eti opiniatio Sotii & Ledetini, quan precedente conclusione refutauimus; in euentu tamen huius conclusionis confessari obligatio restituendi creditori dannum ex non dilata solutione suis sequitur: quoniam licet creditor dominus non sit propria vita ac corporis, ut traſtaru fequent videbimus, etiam volenti & consentienti non effat causa iniuria danni propriæ vita & corporis, quatenus ei quoad rūm fuit à Deo concessa. Adde, quod cum ipse fibi ipsi fuerit principia in causa sui danni, nullus tenetur illi ei restituere: cum causa minima principalem dannum solum tenetur in defectu causa principalis, quod cum tamen tertio danno immixtus est datum.

Tertia conclusio. Quando creditor exigit, quod sibi debetur, quod non sunt contra iustitiam, licet eti debitor differre solutionem, quod ad id tenetur lege caritatis, quando ea via impeditur peccata creditoris, debitorique ex ea dilatatione solutionis non imminet notable detrementum aut mortalia. Quando tamen ex dilatatione solutionis non impeditur peccata, quia, si tunc debitor ei deneget, quod illi debet, etras petet eodem animo intentione, atque ita plures petet ad peccandum, denegatioque illi debiti erit potius creditoris occatio multiplicandi ac committendi plura peccata, quam committere. Si prima vice traditum illi fuerit illum debitum, tunc tradi illi statim potest ac debetur. Niſi forte ex eo, quod statim tradetur, sequeretur iuria spiritualis tertiæ personæ, quam ad peccandum effet in uitaturus & attracturus ea pecunia, nec ea inuitaret, si statim id debitum non effet traditum, tunc enim propter detrementum illud spirituale terzus illius persona, obligatio effet ex caritate differre solutionem, si commode sine notabilis debitoris detremento differri posset. Conclusio hæc ex eti manifesta, quod Deus unicus mandauit de proximo suo: & quod præferenda sit talus spiritualis

A proximi fauor eiusdem, quando id recte statim est ad erendum eum, aut ad illum praferendum à peccato, iuxta ea que in materia de correctione fratrum copiosè explanata comprobataque sunt: longe ergo maiori cum ratione differenda est restitutio, solutione debiti bonorum externorum, que longe inferioris sunt rationis, quod, eam differendo, creditor line notabilis detremento debitoris à peccatis praferendar: eritque tunc creditor irrationaliter inuitus, si non contentat, ut differatur solutio, ac proinde curandu non erit de irrationalibus ac iniusta voluntate. Contentire videtur Sotus in hac conclusione att. citato, & contentum. D. Antonius 2. par. 1. cap. 14. §. 2. & Nauar. in Manu. cap. 17. num. 5. & 6. Qui addunt, fas esse surpresa occulisse mulieris fuscis & pigmentis, quibus alii allicit ad peccandum, & instrumenta laboria ab habitibus illa ad iniquè tudenidum. Quod intellige, quando ea ratione impeditur peccata. Si enim statim emenda essent instrumenta alia, quibus peccata similiter fierent, fas non effero, occulisse surpresa eiūmodi instrumenta. Nunquam etiam cum peccatum scandalo aut vi arrendersunt homines a peccatis, nisi a publica potestate, ab eove, cui id ex officio incumbit.

B Dubium est, si in euentibus, in quibus disputatione est explanatum, fas eis differre solutio, non debiti, sequatur creditori ex dilatatione detrementum aliquod in bonis ipsius temporalibus, num debitor tenetur illud ei refaciere: hec disputatione non precedente ostendimus, debitorum refaciere teneri detrementum creditori ex eo sequitur, quod debitor in suum proprium commodum licet diffundat debiti solutionem. Respondendum vero est neganter. Ratio autem est, quoniam cum debitor in euentibus hac disputatione explicaris non differat illicet solutionem in suum proprium commodum, non tenetur velle dilatationem solutionis eius debiti sub tacito pacto ac conditione, quod creditor refaciatur, si quod dannum ex ea causa fuerit ei sequutum.

C Dibuum item est, num in euentibus, in quibus haec & præcedente disputatione est oftensum, licet effe debitorum differre solutionem debiti, sine propter debiti impotentiam, sive ob causas alias explanatas, tenetur debitor facultatem a creditori petere, ad ea solutionem differendum. D. Thon. 2. 2. q. 6. art. 8. ad. 2. affirmare videtur. Dicendum vero est, id necessarium non esse, quoniam nulla causa in his euentibus est, ut velit, nolit, creditorum restituiri dilatator. Forte tamen D. Tho. intellexit, quando effet dubium, an effet sufficiens causa ad differendam restitutio, tunc enim confiditum est, debitorum per se aut per alium patere a creditori facultatem differendi solutionem. Arque etia Sotus 4. de iust. q. 7. art. 4. diuinum Tho. expōnit.

DISP V T. 756.

E Num, quando restitutio feridebet statim, confessarius concedere penitentem inducias posse ad restitutio, differendam. Et quousque negare ab solutio, ne debeat non restituendi statim.

S. V. M. M. A. R. IV. M.
1 Restitutio statim quando debitor tenetur, non potest confessarius inducias illi concedere ad restitutio, ne debeat non restituendi statim.

Restitutio.

2 Restitutio, qui cum possint, restitutio in tempore mortis referant, item qui dubitant, an aliqua iuste possideant, eam differunt in tempore mortis, ut examen in iuste an fuit hereditis, quoniam cum mortis tempore possint restitutio, exequitionem committunt in testamento hereditibus, in quanto pericolo veretur.

3 Restitutio iussus in una confessione, si in alia accedat, id sua culpa non impletus, quoniam cum illos gerere debeat confessarius.

4 Ab illi, qui decimas non solvit, nihil impediente praecetto Concilij Tridentini, & Archicopatus Euorense dispositione, quando posse, & quando non posse.

D Vbius est, in euentibus, in quibus, iuxta haecen dicta, netis eti debitorum restitutio differre, sed statim tenetur eam integrè facere, num fas confessarius sit concedere potest, vt paulatim illam efficiat, absolutionemque illi impendere, quando ita utiliter ageret negotiorum creditoris, quia forte ita melius recuperabit sumum debitum, & quando subuenient simul potest, quem adducere non potest, vt finaliter restitutio. Quidam, quos Sylvestr. verb. ref. 5. q. 5. refert, affirmante respondent. Contrarium tamē est proculdubio affirmandum cum Io. Med. de ref. q. 5. Soto. 4. de iust. 9. 7. art. 4. & cum alijs doctiboris committunt. Debitor quippe, nisi ex creditoris voluntate restitutio differre, in statu etiā letalibus culpe, incapax est ab solutio. Neque confessarius in eo foro eti sequitur inter creditorum & debitorum, aut creditoris procurator, qui creditoris nomine dilatationem restitutio posse concedere; sed est index pachentis loco Dic. ministerique Dei, illam absoluendum constitutus, si ad id cum aptum inueniat. Sotus etia Sylvestr. quas sit in sententia, quam impugnamus: immixtum tamen, vt confit Sylvestr. legent.

E Ex dictis hac, & præcedentibus disputationibus, satis est manifestum, in quanto veretur periculo, quin & in quam aperto sint peccato, qui restitutio, ne debet, nisi summa excommunicare incidentes in hac criminis, sed praepare vt excommunicentur. Neque restituere ab solutio eius criminis, tollere treu jurisdictionem ab absoluendum, sed praepare confessariis, ne absoluant, quoque opere fit facta solutio, tamē decimatum. In constitutionibus Euorense Archicopatus titu. 3. cap. 6. referuatur ab solutio ad criminis non foliundi decimas, modo quantitas non soluta pertingeret ad valorem ducentorum cruciaturorum, quos nos sudatos vocamus. Quando vero quantitas ad eum valorem non pertingebat, permisit batur confessariis absoluere ab eo criminis, sub ea tamen conditione, vt penitentes prius absoluere attarent, et imponebatur pena ex communicationis ipso facto incurra. Pote vero in additionibus ad constitutionem, sicut permisum, vt quoniam aliqui repente inutiles impotentes ad decimas restitutio, non per casus ille confitetur restituunt, effo summa excedere valorem ducentorum cruciaturum, quam a confessario tali penitentiis fuerit praefitum certum tempus, iuxta quod illas restituunt, transacto vero co tempore, si intra illud penitentia non restituties, maneret decimae causa. Et pachopus referuatur. In omni autem euentu in quo penitens opere fit restituifit, coedetur ibi post ab solutio a præterita criminis: quoniam referuatur solum in intelligitur, quoque restitutio opere fiat.

F His ita relatis, dubium est, utrum, nulli prohibitione Concilij Tridentini impendente, transactis accedat ad conditionem, qui sua culpa non solvit de eins, attamen, quando ad confessionem accedit, impotens est ad restituendum um, iuxta ea que præcedentibus disputationibus dicta sunt, possit absolu. Affirmantque est, respondendum cum Nauar. in Manu. c. 17. num. 19. Ratio autem est, quoniam C. 6. citium non prohibet absoluere, nisi eum, qui potest restituere, et qui peccat non restitutio. Quod vero attingat ad reparationem, Archicopatus Euorense, fanes, qui post terminum a confessario illi datum, idcirco non restitutio, qui non potest absolu potest a quoque, si adhuc peruerget in imponit. Ratio autem est, quoniam cum non